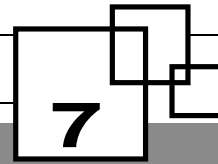

LAYİHƏ

Mövzu: "Vətəndaş cəmiyyəti, hüquqi dövlət quruculuğu"

KONSTITUSİYANIN 19-cu maddəsinin I və II hissələrinə əsasən Azərbaycan Respublikasının pul vahidi manatdır. Pul nişanlarının tədavülə buraxılması və tədavüldən çıxarılması hüququ yalnız Mərkəzi Banka mənsubdur. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı dövlətin müstəsna mülkiyyətindədir. Həmin maddənin III hissəsinə görə Azərbaycan Respublikasının ərazisində manatdan başqa pul vahidlərinin ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsi qadağandır. Bu norma "pul vahidlərinin ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsi" müddəası pulun hansı hallarda ödəniş vasitəsi kimi çıxış etməsinin və ödəniş vasitəsinin hüquqi anlayışının müəyyən edilməsini tələb edir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, pulun ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsi hallarına hər hansı malın, işin, xidmətin və s. müqabilində ödənişin həyata keçirilməsi, habelə icbari ödənişlərin (vergi, sosial sığorta və s.) aparılması aid olunur.

Konstitusiyanın 19-cu maddəsinin III hissəsinin tələbi də ölkə ərazisində manatdan başqa digər pul vahidlərinin məhz ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsini qadağan edir. Bununla belə, Konstitusiyanın həmin tələbi fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən xarici valyutanın sərbəst istifadə edilməsini, həmçinin xarici valyutada bank əməliyyatlarının həyata keçirilməsini istisna etmir. Əksinə, mülki dövriyyə iştirakçıları arasında əmanət və borc münasibətlərində xarici valyutadan istifadə edilməsinə məhdudiyət qoyulması Konstitusiyaya ilə mülkiyyət hüququna verilmiş təminatla ziddiyyət yaratmış olardı. Belə ki, Konstitusiyanın mülkiyyət hüquqlarını təsbit edən 29-cu maddəsinin III hissəsinə görə, hər kəsin mülkiyyətində daşınar və daşınmaz əmlak ola bilər. Mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun bərsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir. Konstitusiyanın tələblərinə əsaslanaraq valyuta, bank və mülki qanunvericilik kredit və əmanət üzrə münasibətlərin obyektini kimi xarici valyutanın dövriyyəsinə nöinki

istisna edir, əksinə onun mülkiyyətçilərinin hüquqlarının müdafiəsinə təminat verir. Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında valyuta əməliyyatlarının həyata keçirilməsi prinsiplərini, valyuta tənzimi və valyuta nəzarəti orqanlarının səlahiyyətlərini və funksiyalarını, hüquqi və fiziki şəxslərin valyuta sərəvətlərinə sahib olmaq, bu sərəvətlərdən istifadə etmək və onlar bərsində sərəncam vermək sahəsində hüquqlarını və vəzifələrini, valyuta qanunvericiliyinin pozulmasına, görə məsuliyyəti müəyyən edir. "Valyuta tənzimi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsinin 3-cü bəndinin "a" yarım bəndində xarici valyutanın anlayışı verilərək göstərilmişdir ki, müvafiq xarici dövlətin və ya dövlətlər qrupunun ərazisində tədavüldə olan və qanuni ödəniş vasitəsi sayılan, eləcə də tədavüldən çıxarılmış və ya çıxarılan, lakin həmin ərazidə tədavüldə olan pul nişanlarına dəyişdirilə bilən banknotlar, xəzinə biletləri və sikkələr şəklində pul nişanları xarici valyutadır. Həmin Qanunun 1-ci maddəsinin 3-cü bəndinin "b" yarım bəndində isə göstərilir ki, xarici dövlətlərin pul vahidlərində, beynəlxalq pul və ya hesablaşma vahidlərində hesablarda olan vəsaitlər də daxildir.

Qanunun 1-ci maddəsinin 4-cü bəndinin "a" və "b" yarım bəndlərində "valyuta sərəvətləri" nə xarici valyuta və xarici valyutada qiymətli kağızlar da aid edilib. Bu bəndlərə görə, xarici valyuta; xarici valyutada qiymətli kağızlar—xarici valyutada ifadə edilmiş ödəniş sənədləri (çeklər, veksellər, akkreditivlər və s), fond sərəvətləri (səhmlər, istiqrazlar) və digər borc öhdəlikləri xarici sərəvətlərə aiddir.

Qeyd edilən Qanunun 4-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında valyuta sərəvətləri həm rezidentlərin, həm də qeyri-rezidentlərin mülkiyyətində ola bilər. Bu, maddənin 5-ci bəndi ilə tənzimlənir və bildirilir ki, Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayış yeri olan, o cümlədən Azərbaycan Respublikası hüdudlarından kənarda müvəqqəti qalan fiziki şəxslər, Azərbaycan Respublikası qa-

Azərbaycan Respublikasının pul vahidi manatdır

PUL NIŞANLARININ TƏDAVÜLƏ BURAXILMASI VƏ TƏDAVÜLDƏN ÇIXARILMASI HÜQUQU YALNIZ MƏRKƏZİ BANKA MƏNSUBDUR

nunvericiliyinə müvafiq surətdə yaradılmış hüquqi şəxslər(b), Azərbaycan Respublikasında yerləşən və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq surətdə yaradılmış, lakin hüquqi şəxs olmayan müəssisə və təşkilatlar Azərbaycan Respublikası hüdudlarından kənarda yerləşən Azərbaycan Respublikasının diplomatik və digər rəsmi nümayəndəlikləri (v) rezident ola bilərlər.

Bu bəndin "b" və "v" yarım bəndlərində göstərilmiş rezidentlərin Azərbaycan Respublikası hüdudlarından kənarda yerləşən filialları və nümayəndəlikləri də bu kateqoriyaya aiddir.

Onlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, valyuta sərəvətləri ilə hər hansı əqdlər bağlamaq və əməliyyatlar aparmaq hüququna malikdirlər. Azərbaycan Respublikasında digər mülkiyyət obyektləri ilə yanaşı, valyuta sərəvətləri üzərində mülkiyyət hüququ da dövlət tərəfindən müdafiə olunur. "Əmanətlərin sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.1-ci maddəsinə görə əmanət – hesablanmış faizlər də daxil olmaqla, bankın milli və xarici valyutada qəbul etdiyi və müvafiq qanunvericiliyə və ya müqaviləyə əsasən geri ödəməli olduğu pul vəsaitləridir. Həmin

Qanunun 27.1-ci maddəsinə isə nəzərdə tutulub ki, milli valyutada olan əmanətlər üzrə kompensasiya manatla, xarici valyutada olan əmanətlər üzrə isə əmanətlərin valyutasında ödənilir. Əmanətlər ABŞ dolları və ya Avroda olmadıqda, kompensasiya bu valyutaların biri ilə sığorta hadisəsinin baş verdiyi günə Mərkəzi Bankın müvafiq valyutalar üzrə müəyyən etdiyi rəsmi məzənnələr əsasında hesablanmış çarpaz məzənnə üzrə hesablanır və ödənilir.

"Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda "pul" anlayışı xarici valyutanı da ehtiva edir. Belə ki, həmin Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən bank krediti-bağlanmış müqaviləyə uyğun olaraq qaytarılmaq, müəyyən müddətə (müddətin uzadılması hüququ ilə) və faizlər (komissiyon haqq-lar) ödənilməklə şərti ilə, təminatla və ya təminatlı müəyyən məbləğdə borc verilən pul vəsaitidir. Həmin şərtlərlə pul vəsaitinin verilməsi haqqında götürülmüş hər hansı öhdəlik, qarantıya, zəmanət, borc qiymətli kağızların diskontla və ya faizlər alınmaqla satın alınması və müqaviləyə əsasən hər hansı formada verilmiş vəsaitin qaytarılmasını tələb etməklə bağlı digər hüquq da kredit anlayışına aiddir;

Göründüyü kimi, yuxarıda göstərilən qanunlarda istifadə olunan "pul" və "valyuta" terminləri milli valyuta ilə yanaşı, həm də xarici valyutanı nəzərdə tutur. Mülki qanunvericilikdə "pul" termini ilə təkcə milli valyutanı deyil, həmçinin xarici valyutanı da ehtiva edir. Belə ki, Mülki Məcəllənin 4-cü maddəsi əmlak və qeyri-əmlak dəyəri olan, qanunvericiliklə mülki dövriyyədən çıxarılmamış maddə və ya qeyri-maddi nemətləri mülki hüquq münasibətlərinin obyektini kimi tanıyır. Mülki Məcəllənin 135.1-ci maddəsinə əsasən yalnız fiziki obyektlər əşya sayılırlar. Pullar və sənədli qiymətli kağızlar da əşyadır. Həmin pullar mülki hüquq münasibətlərinin obyektini qismində sərbəst surətdə özəninkiləşdirilə və ya bir şəxsdən başqasına keçə bilər. Belə ki, əşyaların mülki dövriyyəsinə bəhs edən Mülki Məcəllənin 136.1-ci maddəsinə nəzərdə tutulub ki, əşyalar dövriyyədən çıxarılmayıbsa və ya onların dövriyyəsi məhdudlaşdırılmayıbsa, universal hüquq varisliyi qaydasında (vərəsəlik, hüquqi şəxsin yenidən təşkili) və ya başqa üsulla əşyalar sərbəst surətdə özəninkiləşdirilə və ya bir şəxsdən başqasına keçə bilər.

(davamı var)

Yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında KİV-in İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun layihəsi üzrə dərc edilib.